

על דעת הכלל

יש לפעמים דברים הטובים כשלעצמם, אך נהפכים לרועץ כאשר הם נעשים על ידי יחידים ולא בצורה כלל-ישראלית.

כיבוש יחיד

אפילו כלפי דוד מלך ישראל נמתחה ביקורת על כך, ואחת מפעולותיו הנכבדות שגוררת לכיבוש יחיד. כיבוש דוד את ארם נהרים, ארם צובא ועוד, הסכונים אצל חייל בשם ארץ יחיד:

שמאל ב סך ח

(א) וְהָיָה אֶסְרֵי־לָן נֶגֶד דָּד אֶת־פְּלִשְׁתִּים וּבְנֵי־עַם נֶגֶד דָּד אֶת־מִגְדּוֹ הַאֶפֶס מִד־פְּלִשְׁתִּים: (ב) נֶגֶד אֶת־מִצְרַיִם וְיִסְדָּם בְּכָל־הַשָּׂבָב אֹמֵם אֶרְצָה וְיִסְדָּד שֵׁנִי־הַבְּלִים לְהַמִּית וּמִלֵּא הַסָּבֵל לְסִפּוּת וּבְנֵי מִצְרַיִם לְדָד לְעִבְרִים נִשְׁעִי מִנְהַ: (ג) נֶגֶד דָּד אֶת־הַדְּעָזָר בְּיָרְחָב מֶלֶךְ אַבְרָה בְּלִלְתָּ לְהַשִּׁיב הָזָ בְּנִגְרַת פְּרֵת: ... (ה) וּבְכָל אֶרֶם דְּלִשְׁקָ לְעֹר לְקַדְדָּזָר מֶלֶךְ אַבְרָה נֶגֶד דָּד בְּאֵלִם עֶשְׂרִים־אֶשְׁרֵם אֶלְף אִישׁ: (ו) לְשֵׁם דָּד נִצְבִּים בְּאֵרֶם דְּלִשְׁקָ וּבְנֵי אֶרֶם לְדָד לְעִבְרִים נִשְׁעִי מִנְהַ וְיִשֵׁעַ: וְהוּהוּ אֶת־דָּד בְּלֵ אֶשְׂרֵם סֶלְקָ: ... (י) לְשֵׁם בְּעָזְרָם נִצְבִּים בְּכָל־עָזְרָם שֵׁם נִצְבִּים וְנֵי כ־עָזְרָם עֲבָרִים לְדָד וְיִשֵׁעַ: וְהוּהוּ אֶת־דָּד בְּכָל אֶשְׂרֵם סֶלְקָ.

הגמרא בגיטין דנה בשאלת מעמדה של סוריא לענין הלכות התלויות בארץ, האם הן חלות גם על שטחה של סוריא:

מסכת גיטין דף ח' ע"א

"ת"ר, בשלושה דרכים שוותה סוריא לארץ ישראל ובשלושה לחו"ל, עפרה טמא כחו"ל והמנוח נבדח לסוריא כמנוח בחו"ל והמביא גם מסוריא כמביא מחו"ל, ובשלושה לארץ ישראל: חייבת במעשר ובשביעית כארץ ישראל והרוצה ליכנס לה בסתרה נכנס והקונה שדה בסוריא קונה בפחארי ירושלים. חייבת במעשר ובשביעית כארץ ישראל, קסבר כיבוש יחיד שמה כיבוש" וכו'.

סתובני זו עולה כי מעמדה של סוריא תלוי ועומד בשאלת כיבוש יחיד, האם כיבוש יחיד שמה כיבוש אם לאו, ונהלקו הראשונים סדוד סוריא וקראת כיבוש יחיד, ובעצם נהלקו כהגדרת כיבוש יחיד, רש"י כתב:

רש"י מסכת גיטין דף ח' ע"א

כיבוש יחיד - דודו, שלא היו כל ישראל בידו כדרך שהיו בכיבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חילוקה, אבל דוד לא כבש אלא לצורכו.

¹ הגדרת "כיבוש יחיד": כיבוש חוץ לארץ בסדר נבמשה כל הארץ, או כיבוש שלא השתתפו בו שישים ריבוא, או כביש שלא נעשה על פי אורים ותמים, או כיבוש שנעשה שלא על ידי מלך או נביא מדעת רוב ישראל, או כיבוש שנעשה שלא לצורך כל ישראל. ברן כביש יחיד נחלקו תמים: רבי מאיר סובר: כיבוש יחיד שמו כיבוש, ורבי יוסי סובר: כיבוש יחיד אין שמו כיבוש. להלכה נפסק שכיבוש יחיד אינו נחשב לכיבוש, ומדאורייתא אין המקום הנכבש מתקדש בקדושת ארץ ישראל ואינו מתייב במצוותיה, ואינו חייב בתרומות ומעשרות ושביעית אלא מדברי סופרים; ויש סוברים, שכיבוש יחיד אינו נחשב לכיבוש כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

מהו הסוכן המעשי של הדברים? האם הכלל כולו צריך להשתתף ככל עניין?

"מחיל אל חיל" ח"ב - "סוגי מלחמות והגדרתן" ע"מ 59

מובן מאליו שאין צורך שבפועל כל עם ישראל ישתתף בכל מעשה צבאי או בטחוני, אך הכרחי שהוא ייעשה על דעתו של עם ישראל. נכון שאתה דוד מלך ישראל, 'מְשִׁילִם אֲלֵנִי' יִעָקֵב וְיִקְרָע זְמָנוֹת יִשְׂרָאֵל. נכון שזה היה מעשה חשוב וחיוני, אך את הכיבוש הזה לא עשית על דעת כלל ישראל. לא שאלת אותנו, לא שיתפת אותנו, ולכן יש עיכוב בחלות קדושת ארץ ישראל במקום זה. שהרי קדושת ארץ ישראל אינה מתחילה מיזמת הפרט, אלא מן הכוח הכללי של נוסת ישראל.

כך כותב רבינו הגדול הרמב"ם, הלא הוא הופסק הראשי בענייני מלכות ישראל:

רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה ב

"ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכיבושן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל זהו הנקרא 'כיבוש רבים', אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו כל המצות (התלויות בארץ)..."

העם אתנו

רבינו הרב צבי יהודה עשה כל מה שעשה על דעת כלל ישראל:

"מחיל אל חיל" ח"ב - "סוגי מלחמות והגדרתן" ע"מ 60

"רבינו הרצ"ה בחן בעיני החודרת האם העם אתנו או שמה העם אינו אתנו. אין זו חולשה של מנהיג שגנר כביכול אחרי הציבור, אדרבא, זו גבורת הגבורות. דת חממי הפסיכולוגיה החברתית על מהותו של מנהיג אמיתי: האם הוא אדם שמדחיר למונהיגים על ידו דברים שהיו דרים להם עד כה, מכוח סמכותו, או שהוא עוזר לציבור להוציא מן הכוח אל הפועל את הכוחות האצורים בתוכו ומחכים לגאולתם. הציבור השני העיקר".

כספר הכחיר מודגש שכוח משה רבינו נובע מכוח עם ישראל, ולא להפך:

ספר חסדיו מאמר ב את ג

"... כי לא היתה מעלתם (של בני ישראל) בעבור משה אבל מעלת משה היתה בעבורם, כי האהבה לא היתה כי אם בהמון זרע אברהם יצחק ויעקב, ובחר במשה להגיע הטוב אליהם על ידו. ואנחנו אין אנו נקראים עם משה אלא עם ה', כמו שאמר: "עם יתקן; אלה", ו"עם אֲלֵנִי אֲבָרְקֶם"..."

וכאשר נפל העם, נפל משה רבינו איתם יִלְחָדְךָ, כִּי שָׁפֵת עֲקָרִי:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב עמוד א

"ונבדך יתה אֶל־מִשְׁחֵה לְךָ יָדְךָ, מֵאֵי לֶךְ רַד? אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, אֲמַר לִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחֵה: מִשְׁחֵה, רַד מְגִדּוֹלֵתְךָ לְכֹלֵם נִתְּחִי לֶךְ גְּדוּלָה אֲלֵא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשִׁיו יִשְׂרָאֵל חֲסָאוּ - אַתָּה לְמָה לִּי? מִיֵּד תִּשֵּׁשׁ כְּחוּשׁ מִשְׁחֵה וְלֵא הִיא לִּי כַח לְדַבֵּר".

בס"ד.

"- יקלו טיח השפה, טנם, יביה כארץ - מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע, עד שכא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים, וירדו גשמים וצמחו; ללמדך: שהקביה מתאוה לתפלתו של צדיקים" (חולין סי' ע"ב):

"מחל אל וחל" ח"ב - "סגנו מלמדת והעדות" ע"מ 60

"במשך שנים, בסבלנות ובגבורה, חינך הרב צבי יהודה את עם ישראל באורח ישר או בעלמם מתרחבים דרך תלמידיו, וכאשר הוא ראה שהצמחים עומדים על "פתח הקרקע", אז המטיר גשמי הנבטה, הצמחים פילחו את קרקע המציאות והופיעו לאוויר העולם המעשי.

פחולו המעשית של המנהיג היא פועל יוצא של פעולתו הרוחנית לרוממות הדור ולגילוי כוחות החיים הגנוזים בו. הוא מילד את הדור לידה טבעית, ואינו דוחק את הוולד לצאת טרם זמנו - דבר שעלול להביא לאוויר העולם פג או נפל.

אם "העם אתנו" אנחם פועלים, ואם "אין העם אתנו" - גם אז אנו פועלים, אך חילוק גדול יש בין פעולה מתוך שהעם אתנו לבין פעולה כדי שהעם יהיה אתנו...".

כאשר מסתערים בקרב, מהדהדת האהרה החמורה "ליישר קו":

שש

"כאשר נמצא צועק "אחר" כדי למשוך את חייליו אחרי, אליו לבדוק מדי פעם אם אין הוא נמצא לבדו בתוך שורת האיב, כאשר הוא בסכנה וחייליו מופקרים.

יתר-על-כן, כאשר מסתערים בקרב, מהדהדת האהרה החמורה "ליישר קו". מי שלא יתחשב בקצב הלחצים האחרים וירחץ קדימה - עלול "לחטוף" כדור מחבריו, להזיק לעצמו ולהם, במקום התעלות הגדולה שהיה יכול להביא מתוך שיתוף פעולה...".

ליוזם מן העתיד - לבנותו שהעתיד שתנוצץ כהם כבר כהווה:

שש

"בחר שיש לחלק בין מעשה מוסרי לבין מעשה בלתי מוסרי, ושאינו הלאומיות מפקיעה את המוסריות - אך חלק מן הדברים שנעשה לשם שמירה על הביטחון על ידי אנשים פרטיים, היו צריכים להיעשות על ידי הכלל; ואין ספק שיבוא יום שהם ייעשו על ידי הכלל.

יש לבטת בהם העתיד מתנוצץ כבר כהווה. הינם "ליוזם מן העתיד". אך כאשר אישיותם לא הגיעה לידי גמר, לפעמים פדיונות זו עולה מחיר יקר לאומה, אנשים גדולים הם, המוסרים נפשם למען ה' ולמען עמו, אך אין הם יכולים לצמצם את עצמם בתוך המסגרות המציאותיות. הם חושבים זאת לחולשה. אבל באמת, זו גבורת הגבורות".

הוזהר לווה מן העתיד "צדיק חונן ונותן", הצדיקים לווים מן העתיד:

ארחות קודש / חלק א / עמוד רס / וחולמות העוליס - נג

"החלמות הגדולים יסוד העולם הם. המדרגות שונות הן. חולמים הם הנביאים, בחלום אדבר בו. חולמים הם המשוררים בהקיץ, חולמים בעלי המחשבה הגדולים לתקון העולם. חולמים אנו כולנו בשבד"ל את שיבת ציון".

בס"ד.

מסור אוניקטיבי ומסור סובייקטיבי:

"שלוהנניה - פרץ קודש ומקדש" ע"מ 113

גדול הוא האדם שהולך בלא חת ובלא מורא אחריו צו מצפנו. לא פחות גדול הוא הוולך בנאמנותו למדינה. מובן מאליו שאין כוונתנו לעובדה שבפועל אנשים מציינים לחוקים שזו שאלה השייכת לתחום הסוציולוגיה הפסיכולוגיה והשכל המעשי - שכן משתלם כדי שלא להיות צפוי לעונש.

כוונתנו לערך המוסרי של הציות לחוקים. כיוון שבכך גדולה היא הדילמה של האדם "הנקרע" בין צו מצפנו ובין הוראות השלטון, כגון סרבן גיוס הסובר שלמחמה פלנית אינה מוסרית, או שכלל כל המלחמות אינה שוה בזק מלך הצדק, ושענייני גבולות אינם שווים שפיכות דמים.

מה עישה האדם כאשר מוסרו הסובייקטיבי, הגובע מחוננו, השקפתו וכל בין אישיותו, מתנגש עם המוסר האובייקטיבי של המדינה, מוסר שהוא כללי, קבוע ומוחלט כברול?

מהו מקור הנאמנות שהיחיד חייב למדינה? מה הם גבולותיה? מה טיב טושג המדינה ומהותה? לו אמרנו שהציות לחוק אינו אלא ענין של כדאיות, ודאי שהיה סופקע על-ידי תודעתו המוסרית של האדם. אלא שיש בו הרכה סעכר לה.

ידוע הכלל הלכתי "דינא דמלכותא דינא" - חוקי המלכות ודיניהם כעניי מסונות, יש להם תוקף ביני ישראל - יש חוכה תהונית לציית לחוקי המלכות:

חברותא מסכת גיטין דף י עמוד ב

"... אמר שמואל: דינא דמלכותא דינא... - דינה של מלכות העובד כוכבים מחייב את היהודים הנמצאים שם.

חברותא - והשתד גיטין דף י עמוד ב והשתד ג

(7). רש"י לעיל (דף ט עמוד ב למעלה) כתב שעל הדינים נצטוו בני נח. ומבאר בדבריו שמכח זה יש בכוחם לתקן וקבוע לטובת בני מדינתם. וכן דייק מדבריו במגן האהל (הלכות נזיק ממונ פרק ח הלכה ה). וראה גם בתשובות חתם סופר (אורח חיים סימן רח וחמש נפסס סימן מד), שלדעתו יש ללמוד יסוד זה של דינא דמלכותא דינא מהמגורא במסכת טענות (דף לה עמוד ב), שאין המלכות נעשית על הריגת ששית עולם במלחמה ובעבודת המלך. והיוני משום שכביכול הסמכות לכן מן השמים. ואף שבת שמשאל (באב העזר סימן כח סעיף קטן ג), מבאר שדינא דמלכותא דינא אינו אלא מדרבנן, מכל מקום ראה שבבי מילואים שם (ס"ב) שחלק עליו וכתב "ונראה שמה שאמרו דינא דמלכותא דינא לאו מדבריהם היא אלא מן התורה וכו' עיי' שם וכן כמה דעת פוסקים. ובשרש"א להלן (דף לו) כתב שזה מעיל מדין "הפקד בית דין הפקד" ויש בכוחם אף להקנות. וראה עוד דבר אברהם (חלק א סימן א) שאמריך בה.

שמואל בגיטין ב ב ודרים כח א, וש"ך רמב"ם גלה פ"ה ה"א, טוש"ע ח"מ שסו ו שול"ע קד ב רמ"א בשול"ע ג, ד, ח, א, ע, ז, קסב א, רז טו, רלז ט, רנז ז, שנו ז.

ויש להבין את טעם החוכה התורתית לציית לחוקי המלכות, מהו יסודה: